

Walter Guinnessin, Moynen 1. paronin salamurha: Käännekohta Palestiinan konfliktissa

6. marraskuuta 1944 Kairoon kadut muuttuivat järkyttävän poliittisen väkivallanteon näyttämöksi, joka kaikui koko Lähi-idässä ja sen ulkopuolella. Walter Edward Guinness, Moynen 1. paroni, Britannian Lähi-idän residenttiministeri, salamurhattiin kahden juutalaisen militanttiryhmä Lehin (tunnetaan myös nimellä Stern-jengi) jäsenen toimesta. Tämä röyhkeä teko ei ainoastaan vienyt arvostetun brittiläisen valtiomiehen hengen, vaan myös suisti mahdollisen polun juutalaisvaltion perustamiseen ja kärjisti jo valmiiksi epävakaa konfliktia Palestiinassa. Lordi Moynen salamurha on edelleen ratkaiseva hetki Britannian siirtomaapolitiikan, sionistisen militanssin ja Palestiinan hallinnasta käydyn taistelun historiassa.

Mies: Walter Guinness, Moynen 1. paroni

Walter Edward Guinness, Moynen 1. paroni (1880–1944), oli merkittävä brittiläinen poliitikko, liikemies, sotilas ja angloirlantilaisen Guinness-panimoimperiumin jäsen. Hän syntyi 29. maaliskuuta 1880 Dublinissa, Irlannissa, kolmantena poikana Edward Guinnessille, Iveaghin 1. jaarlille, joka oli varakkaan ja vaikutusvaltaisen Guinness-dynastian perijä. Eton Collegessa koulutettu Guinness erottui johtajuustehtävissä: hän toimi arvostetun ”Pop”-seuran puheenjohtajana ja soutujoukkueen kapteenina. Vuonna 1903 hän avioitui Lady Evelyn Hilda Stuart Erskinen kanssa, Buchanin 14. jaarlin tyttären kanssa. Pariskunnalla oli kolme lasta, mukaan lukien hänen seuraajansa Bryan Guinness, Moynen 2. paroni, josta tuli myöhemmin runoilija ja romaanikirjailija.

Moynen etuoikeutettu kasvatus ei himmentänyt hänen velvollisuudentuntoaan. Aikalaisten kuvailemana älykkääksi, tunnolliseksi ja yleishyödylliseksi hän omisti elämänsä sotilas- ja poliittiselle palvelukselle. Hänen valtava perheen varallisuutensa – arvioitu noin kolmeen miljoonaan puntaan – antoi hänelle vaikutusvaltaa ja riippumattomuutta, jota hän käytti uudistusmielisten intressien edistämiseen maataloudessa, asumisessa ja siirtomaapolitiikassa.

Sotilasura

Guinnessin sotilasura alkoi toisen buurisodan (1899–1902) aikana, jolloin hän vapaaehtoisena liittyi Imperial Yeomanryyn, haavoittui taistelussa ja sai Kuninkaan Etelä-Afrikka -mitalin. Ensimmäisessä maailmansodassa hän taisteli Egyptissä, Gallipolissa ja Ranskassa nousten everstiluutnantin arvoon. Kahdesti palkittu Distinguished Service Order -kunniamerkillä (DSO ja palkki) rohkeudesta hän kehitti elinikäisen kiintymyksen

Lähi-itään. Hänen sotapäiväkirjansa, julkaistu vuonna 1987, paljastavat pohtivan sotilaan, jolla oli terävä ihmisyyss- ja historiantaju – miehen, joka näki imperiumin sekä velvollisuutena että taakkana.

Poliittinen ura

Palattuaan rintamalta Guinness astui julkiseen elämään konservatiivipoliitikkona. Hän toimi Lontoon kreivikunnan neuvostossa (1907–1910) ja Bury St Edmundsin parlamenttiedustajana vuosina 1907–1931. Lähes kolmen vuosikymmenen urallaan hän hoiti useita vaikutusvaltaisia virkoja: sodan alivaltiosihteeri (1922–1923), valtiovarainministeriön rahoitussihteeri (1923–1925) ja maatalous- ja kalastusministeri (1925–1929), jossa hän edisti sokerijuurikkaan viljelyä ja maaseudun modernisointia.

Vuonna 1932 aateloituna Moynen paronina hän jatkoi palveluaan ylähuoneessa. Hän osallistui merkittäviin julkisiin selvityksiin, kuten vuoden 1933 slummien raivauskomiteaan, vuoden 1934 Durhamin yliopiston kuninkaalliseen komissioon ja vuoden 1938 Länsi-Intian kuninkaalliseen komissioon. Toisen maailmansodan aikana Moyne palasi hallitukseen maatalousministeriön yhteisenä parlamentaarisenä sihteerinä (1940–1941), siirtomaiden valtiosihteerinä ja ylähuoneen johtajana (1941–1942) sekä lopulta Lähi-idän residenttiministerinä (1942–1944). Tässä roolissa hän valvoi Britannian strategiaa alueilla Libyasta Iraniin ja toimi Winston Churchillin vanhempana edustajana alueella.

Liiketoiminta ja muut harrastukset

Guinnessin panimon johtajana Moyne osallistui perheen yrityksen maailmanlaajuiseen laajentumiseen. Hän oli mukana perustamassa British Pacific Properties Vancouverissa ja tilasi Lion's Gate -sillan rakentamisen, joka avattiin vuonna 1939.

Hyväntekeväisyysmielisenä hän auttoi rahoittamaan asuntotrusteja Lontoossa ja Dublinissa parantamaan työväenluokan perheiden oloja.

Moynen uteliaisuus ja seikkailunhalu veivät hänet politiikan ja kaupan ulkopuolelle. Intohimoinen purjehtija ja tutkimusmatkailija hän omisti useita muunnettuja jahteja – Arpha, Roussalka ja Rosaura – ja teki retkiä Tyynenmeren ja Intian valtameren yli. Vuonna 1935 hän toi Britanniaan ensimmäisen elävän komodonvaraani, ja hänen eläintieteelliset ja etnografiset kokoelmansa lahjoitettiin myöhemmin museoille. Hän kirjoitti kirjat *Walkabout: A Journey between the Pacific and Indian Oceans* (1936) ja *Atlantic Circle* (1938), jotka paljastavat hänen kiinnostuksensa antropologiaan ja kulttuurienväliseen ymmärrykseen.

Historiallinen konteksti: Lähi-itä ja Palestiinan kriisi

Walter Guinnessin, Moynen 1. paronin salamurha tapahtui kiristyvien jännitteiden keskellä Britannian Palestiinan mandaatissa toisen maailmansodan aikana. Vuodesta 1942 Lähi-idän residenttiministerinä Moyne vastasi sotastrategian valvonnasta alueella, joka oli kriittinen Britannian imperiumille ja öljyhuollolle. Tämä sisälsi vuoden 1939 valkoisen kirjan

täytäntöönpanon, joka rajoitti ankarasti juutalaisten maahanmuuttoa Palestiinaan – enintään 1 500 maahanmuuttajaa kuukaudessa.

Suunnittelu ja tekijät

Ajatus Britannian residenttiministerin salamurhasta syntyi Lehin perustajalta Avraham "Ya'ir" Sterniltä, joka näki sen symbolisena iskuna Britannian imperiaalista järjestelmää vastaan. Sternin kuoleman jälkeen vuonna 1942 suunnitelma elvytettiin uuden Lehi-johtajuuden alaisuudessa, mukaan lukien Yitzhak Shamir – tuleva Israelin pääministeri. Kaksi nuorta palestiinalaista juutalaista, Eliyahu Hakim (19 v) ja Eliyahu Bet-Zuri (22 v), valittiin tehtävän suorittamiseen. Pari valittiin paitsi sitoutumisensa myös kyvynsä vuoksi herättää kansainvälistä huomiota juutalaisten asiaan hyökkäyksellä Palestiinan ulkopuolella – Lehin ensimmäinen ulkomaanoperatio. Lehi kohdisti tarkoituksella Moyneen korkea-arvoisena, irlantilaissyntyisenä brittiläisenä aristokraattina, jonka kuolema kaikuksi koko imperiumissa. Suunnittelussa ryhmä korosti salamurhan potentiaalia dramatisoida juutalaisten kärsimystä, haastaa Britannian auktoriteettia ja esittää sionistinen taistelu osana globaalia antikolonialistista kampanjaa.

Salamurha: Huolellisesti suunniteltu hyökkäys

6. marraskuuta 1944 iltapäivän alussa Hakim ja Bet-Zuri odottivat Moynen asunnon lähellä Geziran saarella Kairossa. Noin klo 13.10 Moynen auto saapui, kuljettajana lance-korpraali Arthur Fuller ja kyydissä hänen sihteerinsä Dorothy Osmond sekä adjutantti majuri Andrew Hughes-Onslow. Salamurhaajat lähestyivät polkupyörillä. Bet-Zuri ampui Fulleria rintaan tappaen tämän välittömästi. Hakim avasi auton oven ja ampui kolme laukausta Moyneen: yksi osui kaulaan solisluun yläpuolelle, toinen vatsaan – lävistäen paksusuolen ja juuttuen selkärangan lähelle – ja kolmas raapaisi sormia ja rintaa. Moyne kiidätettiin Britannian sotilassairaalaan, mutta hän menehtyi vammoihinsa saman päivän iltana 64-vuotiaana. Hyökkääjät pakenivat, mutta egyptiläinen poliisi ajoi heidät takaa. Lyhyen tulitaistelun jälkeen heidät otettiin kiinni ja heidät melkein lynkattiin raivostuneiden sivustakatsojien toimesta ennen pidätystä. Oikeuslääketieteellinen analyysi yhdisti myöhemmin heidän aseensa aiempien Lehi-operaatioiden brittiläisiä virkamiehiä vastaan.

Välittömät seuraukset

Salamurha järkytti maailmaa ja nousi etusivuille. Britannian viranomaiset peläten levottomuuksia pidättyivät massakostosta juutalaisyhteisöä vastaan, mutta vahvistivat turvallisuutta koko Lähi-idässä. Egyptissä, vastoin Lehin propagandaa, ei ollut välittömiä Lehi-myönteisiä mielenosoituksia, vaikka juutalaisvastaisia mellakoita puhkesi Kairossa ja Aleksandriassa vuotta myöhemmin, marraskuussa 1945, aiheuttaen useita kuolemia ja laajoja omaisuusvahinkoja. Britannian tiedustelu varoitti mahdollisista jäljittelyhyökkäyksistä – huoli toteutui, kun Egyptin pääministeri Ahmad Maher salamurhattiin helmikuussa 1945. Tapahtumaan vaikutti myös nuori egyptiläinen upseeri Gamal Abdel Nasser, joka kuulemma ihaili salamurhaajien rohkeutta ja antikolonialistista päättäväisyyttä.

Oikeudenkäynti ja teloitus

Hakim ja Bet-Zuri tuomittiin egyptiläisessä sota-oikeudessa tammikuussa 1945. He käyttivät oikeudenkäyntiä tulisten puheiden pitämiseen puolustaen tekojaan osana globaalia kansallisen vapautuksen taistelua. He pysyivät kirjallisuutta Egyptin omasta vallankumouksellisesta historiasta ja vertasivat asiaansa anti-imperialistisiin liikkeisiin Intiassa ja Irlannissa. Laajoista armahduspyynnöistä huolimatta – juutalaisyhteisöiltä, kansainvälisiltä intellektuelleilta ja jopa intialaiselta gandhilaiselta, joka vertasi heitä John Browniin ja irlantilaisiin tasavaltalaisiin – heidät tuomittiin kuolemaan. Valitukset hylättiin, ja molemmat miehet hirtettiin 22. maaliskuuta 1945. Britannian virkamiehet, mukaan lukien suurlähettiläs Miles Lampson, vaativat teloitusten nopeaa täytäntöönpanoa peläten, että lempeys rohkaisisi lisähyökkäyksiin.

Winston Churchillin reaktio

Walter Guinness oli ollut yksi Winston Churchillin läheisimmistä henkilökohtaisista ystäväistä ja poliittisista liittolaisista. Miehet perustivat yhdessä ”The Other Clubin” ja viettivät lomia yhdessä, mukaan lukien jahtimatkan vuonna 1934. Churchill oli Moynen kuolemasta murskattu ja kutsui sitä ”inhottavaksi kiittämättömyyden teoksi”. Puheessaan parlamentille 17. marraskuuta 1944 hän varoitti, että ”salamurhaajien pistoolien savua” ei saa antaa sanella politiikkaa. Hän peruutti suunnitellun kabinetin kokouksen Palestiinan jakamisesta ja muuttui huomattavasti kylmemmäksi sionistijohtajia kohtaan kieltäytyen vastaamasta Weizmannin henkilökohtaisiin viesteihin. Deklassifioitu kirjeenvaihto paljastaa Churchillin vaatimuksen, ettei salamurhaajille myönnetä armahdusta – kanta, joka heijasti sekä surua että poliittista laskelmointia. Vaikka Churchill ei hylännyt laajempaa myötätuntoaan sionismia kohtaan, salamurha muutti pysyvästi hänen näkemyksiään. Se muunsi henkilökohtaisen ystävyyden poliittiseksi katkokseksi ja korosti Britannian Lähi-idän aseman moraalisia ja strategisia kustannuksia.

Pitkän aikavälin vaikutukset ja laajempi merkitys

Lordi Moynen salamurha oli seurauksia, jotka ylittivät reilusti välittömän hetken. Se syvensi epäluottamusta Britannian ja sionistiliikkeen välillä, suisti lähes valmiin jakoehdotuksen ja edisti Britannian lopullista päätöstä luopua mandaatista. Seuraava väkivallan eskalaatio huipentui YK:n jakopäätökseen vuonna 1947 ja Israelin perustamiseen vuonna 1948. Israelissa salamurhaajat, joita maailmalla tuomittiin terroristeina, kuviteltiin uudelleen kansallisen vapautuksen marttyyreiksi. Vuonna 1975 heidän jäännöksensä palautettiin Egyptistä vankienvaihdossa ja haudattiin uudelleen täydin sotilaallisin kunnianosoituksin Herzl-vuorelle Jerusalemiin.

Pysyvä varjo: Britannian ja Israelin suhteet sekä kuninkaallinen yhteys

Lordi Moynen salamurhan perintö ulottui kauas 1940-luvun ulkopuolelle heittäen hienovaraisen mutta pysyvän varjon Britannian ja Israelin suhteisiin. Yksi sen kestävimpiä

symboleja oli kuningatar Elisabet II:n poissaolo Israelista koko 70-vuotisen hallitus kautensa ajan. Huolimatta yli 120 maan vierailuista ja toistuvista kutsuilta israelilaisilta johtajilta hän ei koskaan tehnyt virallista valtiovierailua.

Vaikka Britannian hallitus ylläpiti epävirallista politiikkaa, joka esti kuninkaallisia vierailuja Israeliin välttääkseen arabiliittolaisten vieraannuttamista ja vaarantamasta alueen kauppasuhteita, myös henkilökohtaiset ja historialliset tekijät vaikuttivat. Muistot sionistimilitanttien hyökkäyksistä brittihenkilökuntaa vastaan mandaatin aikana – erityisesti lordi Moynen salamurha vuonna 1944, Churchillin läheinen ystävä – jättivät pysyvän jäljen monarkiaan ja brittiläiseen establistementtiin. Moynen murha, osa laajempaa väkivaltakampanjaa, joka sisälsi vuoden 1946 King David -hotellin pommi-iskun (joka tappoi 91 ihmistä, mukaan lukien brittiläisiä virkamiehiä ja siviilejä), symboloi petoksen ja menetyksen aikaa monille Britannian hallitseville piireille.

Jotkut raportit viittaavat siihen, että nämä muistot muoivasivat kuningattaren yksityisiä käsityksiä. Yhden kertomuksen mukaan hän uskoi, että ”jokainen israelilainen oli joko terroristi tai terroristin poika”, heijastaen kuinka syvälle tällaiset tapahtumat sisäistettiin sukupolvessa brittiläisiä eliittejä, jotka näkivät imperiumin väkivaltaisen lopun Palestiinassa. Tämän seurauksena israelilaiset virkamiehet harvoin saivat yksittäisiä audiensseja Buckinghamin palatsissa, kontaktit rajoituivat enimmäkseen monenvälisiin tai seremoniallisiin tapahtumiin. Lordi Moynen salamurhan varjo ulottui näin moderniin diplomaattiseen protokollaan osoittaen, kuinka imperiumin traumat voivat säilyä hienovaraisilla mutta voimakkailla tavoilla vuosikymmenien ajan.

Johtopäätös

Walter Guinnessin, Moynen 1. paronin salamurha oli enemmän kuin brittiläisen virkamiehen murha – se oli maanjäristysmäinen tapahtuma, joka muotoili uudelleen Palestiinan konfliktin kulun ja nopeutti Britannian Lähi-idän imperiumin hajoamista. Moyne, sotilas, valtiomies ja uudistaja, edusti katoavaa rotua imperiaalisia pragmaattikkoja, jotka etsivät tasapainoa kilpailevien nationalismien keskellä. Hänen kuolemansa hiljensi mahdollisen sovittelijan ja kovetti asenteita kaikilla puolilla.

Nykyisten kansainvälisten normien linssin läpi katsottuna korkea-arvoisen ulkomaisen diplomaatin tappaminen ulkomailla luokiteltaisiin yksiselitteisesti terrorismiksi. Nykyiset määritelmät – kuten YK:n ja useimpien kansallisten hallitusten käyttämät – tunnistavat tarkoituksellisen poliittisen väkivallan ei-taistelevia virkamiehiä vastaan politiikan vaikuttamiseksi terrorismiksi riippumatta motiivista tai asiasta. Vaikka Lehi kehysti tekonsa antikolonialistiseksi vastarinnaksi, siviilipoliittisen johtajan kohdistaminen ulkomailla osuu suoraan nykyiseen terrorismin käsitteeseen korostaen kestävä jännitettä vallankumouksellisen väkivallan ja moraalisen legitimitetin välillä.

Lähteet

- Barnett, Correlli. *The Collapse of British Power*. London: Methuen, 1972.

- Ben-Yehuda, Nachman. *Political Assassinations by Jews: A Rhetorical Device for Justice*. Albany: State University of New York Press, 1993.
- Churchill, Winston S. *The Second World War: Volume VI – Triumph and Tragedy*. London: Cassell, 1954.
- Cohen, Michael J. *Churchill and the Jews*. London: Frank Cass, 1985.
- Gilbert, Martin. *Winston S. Churchill: The Prophet of Truth (1922–1939)*. Boston: Houghton Mifflin, 1977.
- Hoffman, Bruce. *Anonymous Soldiers: The Struggle for Israel, 1917–1947*. New York: Knopf, 2015.
- Louis, Wm. Roger. *The British Empire in the Middle East, 1945–1951*. Oxford: Clarendon Press, 1984.
- Porath, Yehuda. *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918–1929*. London: Frank Cass, 1974.
- Shindler, Colin. *A History of Modern Israel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Wasserstein, Bernard. *The British in Palestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917–1929*. Oxford: Basil Blackwell, 1978.
- Wasserstein, Bernard. *Herbert Samuel: A Political Life*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Weizmann, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper & Brothers, 1949.
- Wistrich, Robert S. *Zionism and Its Discontents: Essays on the Jewish Struggle for Statehood*. New York: Oxford University Press, 2017.
- The Times (London). „The Murder of Lord Moyne.“ Pääkirjoitus, 8. marraskuuta 1944.
- Ha'aretz. „The Death of Lord Moyne: Consequences for Zionism.“ Marraskuu 1944.
- Hansard Parliamentary Debates. House of Commons, 17. marraskuuta 1944, vol. 404.
- Royal Archives. Correspondence Relating to Middle East Policy and the Assassination of Lord Moyne, 1944–1945. Windsor Castle: Royal Archives Collection.
- Segev, Tom. *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000.
- Smith, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*. 9. painos. Boston: Bedford/St. Martin's, 2021.